

СЛОВО

№ 3 (84), травень – червень 2021 р.

“Гетьманської столиці”

Газета Національного історико-культурного заповідника “Гетьманська столиця”

АВТОР ПЕРШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ ОЧИМА МИТЦІВ

НАТАЛІЯ ДРОБЯЗКО

заступник завідувача відділу
“Палац гетьмана Кирила Розумовського”
НІКЗ «Гетьманська столиця»

«Пилип Орлик був видатним українським державником. На його прапорі була виткана незалежна й соборна Україна ... Його енергія, вперта й невтомна праця не могла залишитись без наслідків. Вона зберегла нам традиції, створила певні зв'язки з Європою. Ці традиції, хоч і запорошені порохом минулого, знову виходять наперед і дають ще раз нагоду вдумливому українцеві замислитися над долею своєї Батьківщини» – охарактеризував український історик XIX ст. Борис Крупницький автора першої української Конституції.

Ідея правової держави зароджувалася у часи гетьманування Івана Мазепи у Батурині. У гетьманській столиці, в оточенні козацької старшини, серед яких був і генеральний писар П. Орлик, закладався міцний фундамент правової держави, вмільо використаний ним у написанні «Договорів і Постановлень прав і вольностей Війська Запорозького» (1710 р.).

Дослідники звертаються до особистості Пилипа Орлика, політичних поглядів та його Конституції. Натомість досі невідомо залишається зовнішність гетьмана. Чи збереглося його прижиттєве портретне зображення?

Авторка «іконографії представників українського козацтва XVII–XVIII ст.» Ольга Ковалевська стверджує, що «проблема дослідження іконографії цієї статті полягає у відсутності його автентичних портретів». На її думку, причини цього криються в історичних обставинах

Пилип Орлик. Реконструкція зовнішності, 2017 р.
Тимчасова виставка «Ясновольможні гетьмани.
Життя для України».

обрання П. Орлика гетьманом (вибори відбувалися за межами України) та його гетьманування (перебування у постійній фінансовій скруті, необхідність конспірації та часті переїзди).

Отже, прижиттєвий портрет гетьмана досі не віднайдено. Натомість відомо, що Орлик 10 років мешкав у Батурині, де зробив блискучу кар'єру, став наблизеним до гетьмана І. Мазепи і мав немалі статки. Чи не залишилося портрета П. Орлика з того часу?

У архіві української періодики «Libragia» збереглася згадка про портрет генерального писаря П. Орлика у газеті «Рада» № 183 від 14 серпня 1911 р. У статті йдеться про те, що власник батуринського шинку Рада мав 5 портретів українських історичних діячів, зокрема П. Орлика: «портрети ці мальовано не пізніше кінця XVIII ст. і висіли вони поміж іншими портретами у палаці гетьмана К. Розумовського. Після того, як у 1860–1870-х роках картинну галерею К. Розумовського було розграбовано, кілька портретів потрапило до пана Ради. Кожне полотно

Зображення Пилипа Орлика з журналу «Ілюстрована Україна», 1913 р.

має приблизно 1 аршин завдовжки і вершків 14–13 завширшки. Бюсти гетьманів мальовано олійною фарбою в нормальну величину». Автор подав досить детальний опис кожного портрета крім П. Орлика: «дуже цікавий і цілковито невідомий нашому громадянству портрет генерального писаря П. Орлика. У нас загально прийнята думка, що портрета П. Орлика немає зовсім... і я не буду подавати тут опису цього портрета, бо треба сподіватися, що він з'явиться скоро у другому виданні «Ілюстрована історія України». А далі зазначено, що відомий український архітектор та колекціонер В. Кричевський викупив портрет П. Орлика у батуринського шинкаря за 50 рублів.

В. Кричевський багато років збирав предмети української народної творчості. У 1910 р. він оселився в будинку М. Грушевського у м. Києві і перевіз туди всю

свою колекцію. На жаль, все зібрання В. Кричевського згоріло у 1918 р. Напевно, саме тоді було назавжди втрачено портрет генерального писаря П. Орлика. Проте його таки встигли опублікувати у літературно-науковому журналі «Ілюстрована Україна» у 1913 р.

Колектив Національного заповідника «Гетьманська столиця» працює над належним представленням широкому загалу життя і діяльності П. Орлика та формує фондову колекцію, передусім, з його портретів.

Нині ми маємо п'ять портретів П. Орлика авторства сучасних художників – Феодосія Гуменюка, Андрія Івахненка, Альберта Петрова, а також копію з портрета авторства невідомого художника.

Гордістю фондової колекції заповідника «Гетьманська столиця» є наукова реконструкція зовнішності П. Орлика. Вона здійснена за зображенням із «Ілюстрованої України» та за одним із білоруських антропологічних типів, адже П. Орлик був вихідцем із білоруського шляхетського роду чеського походження. Реконструкцію образу у повний зріст із застосуванням воскової скульптури було виконано у 2017 р. колективом художників Київського музею воскових фігур Олексія Сажина. Реконструкцію одягу здійснив майстернею «Шляхетний одяг» Руслана Прорви.

У 25-ту річницю Конституції України закликаємо об'єднатися і вшанувати пам'ять автора першої української Конституції. З великою надією звертаємося з проханням допомоги у пошуку інформації щодо портретів П. Орлика із можливістю їх придбання або дарування для поповнення фондової колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця». Будь-яка інформація є надзвичайно цінною і збереженні історичної пам'яті та належного представлення видатного українського державника у експозиційній діяльності.

Зацікавила постать Пилипа Орлика? Хочете дізнатися більше? Приїздіть до Батурина! Гетьманська столиця плекає українську історію, пам'ятає державотворчі діяння українських керманічів та політичні погляди козацької старшини.

ПОРТРЕТ ВІДВІДУВАЧА «ГЕТЬМАНСЬКОЇ СТОЛИЦІ» 2021 РОКУ

**Людмила
БІЛОУС**

організатор
екскурсій
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

З 16 квітня по 10 травня 2021 року у Національному заповіднику «Гетьманська столиця» проводилося соціологічне дослідження аудиторії заповідника методом особистого опитування відвідувачів на виході із музеїв. Було опитано 80 респондентів віком від 12 до 69 років.

За мету даного дослідження було поставлено збірання достовірної інформації про реальних відвідувачів закладу, вивчення їх інтересів та запитів. Респондентам були поставлені запитання, які характеризують їх за різними параметрами: демографічними, психографічними, особистісними та середовищними.

У статевій структурі жінки становили 56% опитаних, чоловіки – 44%. У віковій структурі найбільшу активність серед респондентів виявили громадяни віком 26–44 років – 77,5%, учнівська молодь – 12,5%, решту 10% становили відвідувачі віком 44–69 років.

З'ясування особистісних параметрів (наявність попереднього досвіду) показало, що вперше до нашого заповідника за-

вітали 85% відвідувачів, вдруге – 9%, більше двох разів були 6%.

Дослідження середовищних параметрів показало, що про музеї «Гетьманської столиці» відвідувачі дізнаються переважно з Інтернету – 67,5%; від рідних, друзів, та знайомих, які бували в закладі раніше – 24%; з телебачення, радіо, інших медіа – 12,5%; черпають інформацію з паперових носіїв (книги, брошури, газети) – 10%; завітали до закладу випадково, проїздом – 7,5%.

Психографічні параметри розкривали обставини відвідування музею: у складі організованої екскурсійної групи Батурина відвідало лише 4% респондентів, а 96% приїхали самостійно, на власному транспорті 97,5%. Також 46% опитаних подорожує сімейно з дітьми, решта – із парою та друзями. Географією проживання опитаних було охоплено 10 областей України: Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Львівська, Вінницька, Одеська, Полтавська, Житомирська та Дніпропетровська. З них лідирують Київська 44%, Чернігівська 21% та Сумська 19%.

Нам важливо було визначити, що ж найбільше приваблює і цікавить відвідувачів у музеях Батурина. На дане запитання були отримані наступні відповіді: історія та археологія цікавить 75% опитаних; природа – 30%; сакральні пам'ятки – 23%; мистецтво – 15%; етнографія та народні промисли – 9%. Основною метою візиту учасників анкетування до Батурина було визначено: ознайомлення з історі-

єю міста – 55%; відпочинок – 54%; ознайомлення з архітектурою – 25%; вивчення місцевої культури – 5%.

Аналіз підтвердив позитивне ставлення респондентів до заповідника. На запитання «Чи відповідає логістика нашого заповідника Вашому очікуванню?» усі відповіді ствердно.

На відкрите питання «Побажання і пропозиції щодо удосконалення роботи заповідника» абсолютній більшості учасників опитування все сподобалося, відвідування музейних об'єктів принесло їм задоволення, нові враження, нові знання та відпочинок.

За результатами даного соціологічного дослідження можна сформулювати портрет відвідувача Національного заповідника «Гетьманська столиця» 2021 року: це людина 26–44 років, яка приїхала до Батурина з Києва або Київської області вперше, на один день. Поїздки вона здійснює з родиною та на власному транспорті. Найбільше її цікавить в заповіднику історія та археологія, основною метою візиту є ознайомлення з історичним минулим міста. А джерелом інформації для планування її подорожі є Інтернет.

Також при вивченні музейної аудиторії виявлено особливості мотивації відвідувачів, визначено ставлення до музею та направленість їх інтересів. Отримані матеріали в подальшому будуть використані для удосконалення маркетингової роботи заповідника, для задоволення потреб відвідувачів та залучення нових.

ІКОНИ З ПОКУТІ СВІТАЛИЦІ МУЗЕЙНОГО КОМПЛЕКСУ «КОЗАЦЬКИЙ ДВІР»

**ОКСАНА
НОВИК**

провідний зберігач
фондів
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Складовою музейного комплексу «Козацький двір» є інтер'єр хати – традиційного батуринського житла цього періоду. Кожен куток у помешканні мав певні функції і заповнювався предметами, що наочно виражали звичай, особливості побуту та занять власників. З давніх-давен повелося вважати найважливішим та святішим місцем в будинку саме покуття, тут завжди вішали вишиті рушники, писанки та інші важливі атрибути в обрядових дійствах. З прийняттям християнської віри на Русі саме на покутті почали розміщувати домашній іконостас, оздоблюючи ікони тими ж вишитими рушниками, які слугували доказом поваги та важливості віри в Бога.

Всі найважливіші події в родині проходили саме біля покуття, й заручини та благословення молодих, й весільний посад молодих, й перша купіль новонародженого члена родини й прощання з покійним. На покутті, або в Червоному кутку (так іноколи називають покуття) за іконами зберігали освячені реліквії, вербову гілку з Вербної неділі, шматочок паски з Великодня, свячену воду, громничу свічку, які у родиннах православних батуринців вважали священни-

ми оберегами. Кожен, хто заходив до оселі, мав вклонитися спочатку святим образам, а потім привітатися з господарями. Скільки образів у хаті, стільки й поклонів варто було робити перед кожною іконою.

Вибір ікон для домашнього іконостасу був традиційним. Перш за все, це ікони Богородиці, Ісуса Христа та угодних святих мучеників або угодників. Найбільш шановані родинні парні ікони – це ікони Спасителя та Божої Матері з Немовлям. Вони об'єднують всіх домочадців, захищають їх від гріхів та напастей, зміцнюють віру і служать нагадуванням про традиції. Ікони святих покровителів ніколи не розміщували над родинними іконами. Родинні ікони передавалися у спадок по роду, ними батьки благословляли дітей на шлюб, а ікони ставали оберегом для новоствореної родини. До цих образів зверталися за молитвою «Отче наш» та «Богородице Діво, радуйся».

Розташування цих ікон поряд має бути таким, щоб ікона Спасителя знаходилась праворуч від того, хто молиться, а образ Божої Матері – зліва.

Як правило, парні ікони початку ХХ століття вміщені у дерев'яні навісні кіоти квадратної форми та прикрашені імітованим

під золото або срібло різьбленням чи тисненим фольговим обрамленням. Саме такі ікони із фондів колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця» розміщені у покутті хати музейного комплексу «Козацький двір».

На іконі народного майстра «Спаситель» кінця ХІХ – початку ХХ ст. (Інв. № Д-4-2085) зображення образу Спасителя погрудне – проглядається лик та руки. Ікона у дерев'яному кіоті під склом прикрашена різьбленою фольгою золотого кольору у вигляді гілок з ягодами та листям. Парою до цієї ікони є образ «Божа Мати з Немовлям» кінця ХІХ – початку ХХ ст. (Інв. № Д-4-2086). Вона у прямому навісному кіоті теж прикрашена різьбленою золотого кольору фольгою з подібним орнаментом. Збереження ікон задовільне, що свідчить про дбайливе ставлення до них господарів та їх глибоку релігійність.

Ці родинні ікони були передані заповіднику працівником закладу Петром Винником. Вони передавалися із покоління у покоління по жіночій лінії дружини Петра, Оксана Винник. Відомо, що ці ікони належали її прабабусі Ганні Кошці (1915 р.н.), жительці села Обмачів. А до Ганни Кошки ікони перейшли у спадок від її бабусі.

Ікона «Спаситель» та «Божа Мати з Немовлям» у покутті музейного комплексу «Козацький двір». Кінець ХІХ – початок ХХ ст. Батуринський регіон.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НА БАТУРИНСЬКОМУ БУДІВНИЦТВІ

**Юлія
ФУРЦОВА**

завідувач відділу
«Палац гетьмана
Кирила Розумовського»
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Відбудові Батурина гетьман Розумовський надавав важливого значення, адже мова йшла про гетьманську столицю – адміністративний центр Гетьманщини. Для потреб батуринського будівництва, так званих «національних строєній», було залучено значну кількість робочої сили та будівельного матеріалу, який заготовляли в низці сотень Гетьманщини. Зокрема, за 150 верст від Батурина, в Новомлинській та Воронізькій сотнях заготовляли ліс, вапно – у Мезині, камінь – у Новгороді-Сіверському. Такі далекі відстані потребували тягової сили, якою у середині XVIII століття були волі.

У даній статті розглядається кількість тягової сили та погоничів, які були задіяні на потреби батуринського будівництва. У Центральному державному історичному архіві України м. Київ зберігається чисельна документальна база, що надає відомості про волів, яких залучали для робіт «національних строєній».

Так, опрацюючи фонд 51 знаходимо справи, які в основному зачіпають майже одні і ті ж питання, що стосуються продажу чи купівлі волів, їх мобілізації для потреб батуринського будівництва: «Справа про продаж та відправку на зимове утримання батуринських казенних волів», «Справа про купівлю, прогонування і продаж батуринських казенних волів», «Справа про паджволів на Батуринських цегельних заводах» тощо.

Зі «Справи про закупівлю волів і сіна та поставку волів і погоничів для Батуринських цегельних заводів» відомо, що з Прилуцького полку 28 квітня 1752 року відправили 30 пар волів для «перевозки потребних для строєнія батуринських». Аналізуючи до-

кумент, дізнаємося, що волі, яких пригнали до Батурина, були переважно віком від 6 до 8 років. Також у документі надається опис кожного вола, до прикладу: «вол белый лет 6, на правом ухе разрезик. Уши оба черны; Вол черный лет 6, на правом ухе разрез». Досить схожий документ був адресований батуринському сотнику Дмитру Стожку про надсилання з Гадяцького полку 20 пар волів «на исправление разних перевозок и других работ имеющихся близ го-

рішення питань, що стосувалися будівництва гетьманської столиці. Збережені документи засвідчують його особисту організацію пошуку волів для Батуринських потреб у різних сотнях Гетьманщини. В ордері, який він адресував Дмитру Стожку, читаємо: «Покупаемых в полках малороссийских для работ в Батурине волон пригонить туда». Звісно, потрібно було цих волів годувати, про що дбав батуринський сотник Стожок, наприклад є відомості, що у Тиниці заготовили 21

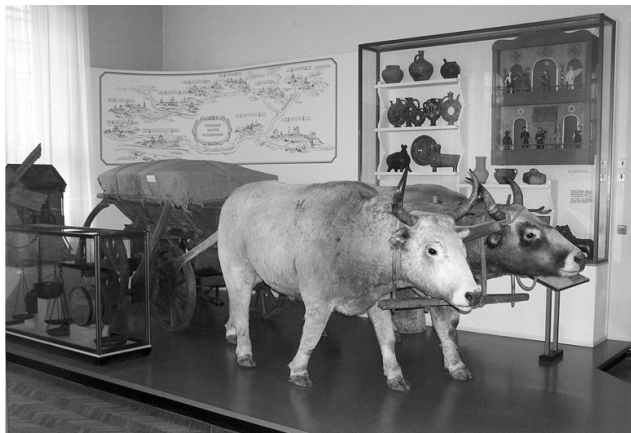

Волі. Ілюстрація з відкритих джерел.

скирду сіна «канцелярійського» (тобто оплаченого Генеральною канцелярією). Згідно ордеру Кирила Розумовського в Константинівську сотню, дізнаємося, що відразу по придбанні 3 волів, їх потрібно було негайно доставити до Батурина: «Для работ к сотнику Стожку или тому, кому Стожок доверит за этих волон отвечать». В 1756 році сотням Конотопській, Коропській, Борзенській, Новомлинській, Сосницькій потрібно було вислати до гетьманської столиці по 100 підвід, які мали працювати на перевезенні лісу з річкової пристані Великого Устя до батуринської лісопиліні.

У 1759 році Григорій Теплов, який був управителем гетьманських маєтків, звертався до Генеральної військової канцелярії з проханням виділення для батуринського будівництва 300 підвід для перевезення цегли, вапна, піску, лісу.

У статті було звернуто увагу лише на деякі архівні справи, які стосуються питання організації перевезень під час масштабного батуринського будівництва середини XVIII століття. Однак зрозуміло, що всі відкриття і нові дослідження ще попереду.

Волі в експозиції Полтавського краєзнавчого музею імені В. Кричевського.

рода Батурина, сего апреля (1752), при проводившемся покупке волон у кого имеются какою ценою куплены и в какую шерсть и в сколько лет?».

Не маємо сумнівів, що гетьман Кирило Розумовський не залишався осторонь ви-

ДО ВАШОЇ КНИЖКОВОЇ ПОЛИЦІ

Бібліотечний фонд Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» поповнився унікальним науковим виданням «Батурин: гетьманська столиця ранньомодерної доби». Збірник документів і матеріалів вийшов у 2021 році у чернігівському видавництві SCRIPTORIUM (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка та ін.; редколегія: О.Б. Коваленко та ін.). До нього увійшли документи, виявлені у Центральному державному історичному архіві в м. Києві, Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України,

Державному архіву Чернігівської області, науковому архіву Інституту археології НАН України, Російському архіву давніх актів, Архіву Санкт-Петербурзького інституту історії Російської академії наук. Також до збірника включено документи, оприлюднені в різних археографічних збірниках та періодиці протягом XIX – початку XX ст., що розкривають історію легендарної гетьманської столиці Батурина періоду 1648–1802 років.

Видання адресоване фаховим історикам та всім, хто цікавиться історією козацтва, гетьманства, української урбаністики ранньомодерного часу.

З ІСТОРІЇ ГЕНЕРАЛЬНОГО СУДУ ГЕТЬМАНЩИНИ

**РУСЛАНА
ОГІВЄВСЬКА**

завідувач відділу
«Садиба Кочубеїв»
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

У середині XVII століття на території Гетьманщини закріпилася правова система, яка складалася у період національно-визвольної війни 1648–1654 рр. Всі суди у своїй діяльності керувалися III Литовським статутом 1588 р., книгами магдебурзького права та Звичаєвим правом.

Статут Великого князівства Литовського 1588 р., який складався з 14 розділів і 488 артикулів, був головним джерелом права в Гетьманській Україні. Правовий документ регламентував ряд кваліфікованих видів смертної кари: спалення, закопування живою в землю, саджання на кіл чи колування, відрубання голови, четвертування. На сьогодні той чи інший вид покарання підтверджують збережені судові справи. Про одну із них, яка

опублікована у «Київській старовині» за 1901 р. і піде мова.

У 1734 р. батуринець Матвій Сергієнко, будучи в дорозі, під містом Лохвицею (Полтавщина) вбив свого пана – батуринського жителя Мартина Кашченка. Він заволодів майном убитого і вирушив до Полтави щоб найнятися до когось на службу, але був затриманий. Під час допиту у Лохвиці Матвій Сергієнко зізнався, що вбивство спланував заздалегідь, з метою наживи, помічника не мав і ніхто його на це не намовляв. На допиті була присутня дружина М. Кашченка, якій злочинець повернув 8 руб. і розкався у скоєному.

Розгляд судової справи передали до генерального суду у Глухів, а розглядав її генеральний суддя Михайло Забіла. З не встановлених причин на захист звинуваченого стала церква. Намісники Глухівського Петропавлівського монастиря Варлаам та Новгород-Сіверського Спаського монастиря Петро, ієромонахи Чернігівської кадети Зосим та Тихон, Глухівський протопіп Олексій Галаховський та інші священники звернулися до генерального суду з чолобитною – не карати звинуваченого, а відпустити на покаяння. Посилались на Статут 1588 р., а саме розділ одинад-

цятий, артикул 56: «Когда бы кто о воровство или о какое злочинство к смерти от судей приговорен был и в том от смерти откупил себя деньгами или чрез свойственных своих или гостей, послов, господ знаменитых выпрошенный был». На чолобитну генеральний суд дав відповідь: «показания артикула 56, весьма не пристойные к таким делам, отставить, понеже, ежели смертных убийцов по оному артикулу и по прошенію духовных особ от смертной казни освободят, то многие на то смотря, возмевши безстрашие, станут чинить смертние убийства». Відповідно вказали на розділ одинадцятий, дев'ятий артикул: «Ежели бы который слуга взявши пред себе злий умысл, господина своего забил или ранил, таковой имеет жестоко горлом каран быти, яко зрадца четвертован». Рішенням суду Матвія Сергієнка все-таки засудили до смертної кари.

Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що під час розгляду судової справи та при визначенні убитця міри покарання суд керувався головними принципами Статуту князівства Литовського 1588 р.: законність, справедливість, суворість. Відповідно, тези артикулу 56 були визнані неприпустимими до даного злочину.

ЛІКАР Л.М. ОКЕРБЛОМ — ЗАВІДУВАЧ БАТУРИНСЬКОЇ ЛІКАРНІ

**МИКОЛА
ТЕРЕХ**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

У цьому році виповнюється 155 років від дня народження земського лікаря Леоніда Митрофановича Окерблома. Близько 30-ти років він служив земським лікарем в Конотопському повіті і понад 20 років, а саме з 1894 по 1920 роки завідував Батуринською медичною дільницею. Він був активним учасником повітових і губернських з'їздів лікарів Чернігівської губернії, на яких виступав з доповідями щодо стану медицини в Конотопському повіті. Член комісії і автор «Проекту реорганізації медичної справи в Конотопському повіті» (1897 р.), автор «Медико-статистичного звіту про стан земської медицини і народного здоров'я в Конотопському повіті» (1908 р.), Леонід Окерблом дуже багато зробив для збереження статусу та кращих традицій Батуринської лікарні.

Потомствений дворянин Л.М. Окерблом народився в Батурині у 1866 році. Був у батьківській родині першим і єдиним сином (було ще три доньки – Катерина (1876–1903), Клавдія (1878 р.н.), Олександр (1879 р.н.)). Виховувався в родині поручика артилерії, почесного ми-

рового судді Конотопського повіту, члена Конотопської повітової земської управи, гласного від жителів Батурина на повітових зібраннях Митрофана Максимовича Окерблома і Олександри Павлівни Коломійцевої. Родина Окербломів мала чималу власність – власний хутір в 4-х кілометрах від Батурина по Конотопському шляху, орну земельну ділянку площею 409 десятин та 13 десятин сінокошу.

Леонід навчався в Батуринській школі та Новгород-Сіверській гімназії і після їх закінчення пішов стопами діда, обрав професію лікаря. 24 жовтня 1891 року закінчив курс медичних наук в Київському університеті Св. Володимира і отримав звання «лекаря з отличием». До кінця свого життя він дотримувався даної по закінченню навчання факультетської (лікарської) обіцянки – не зятями роздати честь лікаря.

Професійну діяльність Леонід Митрофанович розпочав 10 серпня 1892 р. запасним лікарем по боротьбі з епідемією холери в Конотопському повіті. По

закінченню епідемії, 10 листопада 1892 р. звільнений з роботи. Конотопською повітовою Управою 8 січня 1893 року призначений завідувачем Гирявської земської медичної дільниці, а з 16 травня 1894 року, після смерті лікаря В.С. Шихуцького, був переведений на посаду земського лікаря Батуринської дільниці.

Л.М. Окерблом.

Мал. О. Терещенка з фото початку XX ст.

У 1896 р. Леонід Митрофанович обраний почесним мировим суддею по Конотопському повіту. На цю посаду його постійно переобирали кожні три роки. Медичним департаментом Міністерства внутрішніх справ затверджений земським лікарем з правом державної служби з 28 липня 1897 року, а у 1904 році отримав чин колезького асесора. У 1896 році з ініціативи Л.М. Окерблома почало роботу нове приміщення лікарні. З 1901 р. лікар Окерблом розпочав виконувати операції на очах.

На посаді завідувача Батуринською медичною дільницею Леонід Митрофанович працював беззмінно до 1920 р. Підтвердженням цього є список делега-

МИКОЛА БОКАНЬ: ЖИТТЯ ІДЕАЛІСТА (ДО 140-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

**Зоя
СНІЖОК**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

4 квітня (за старим стилем) 1881 р. у родині батуринського козака Федора Івановича Боканя народився син Микола, якому судилося стати фотолітописцем батуринського краю, а також викривачем злочинних дій комуністичної влади в роки Голодомору.

До 140-ї річниці від дня народження фотографа Миколи Федоровича Боканя пропонуємо розглянути життєвий шлях цієї неординарної особистості. Пролити світло на це питання допомагають зроблені Миколою Боканем автобіографічні записи та світлина, що збереглися у слідчій справі, заведеної на фотографа у 1937 р. органами НКВС.

Гортаючи її сторінки, дізнаємось, що Микола Бокань вже у 9-річному віці залишився круглим сиротою і жив у родині дядька-хрещеного. Взимку ходив до школи, а влітку допомагав по господарству. Але життя хлопця кардинально змінило випадковість. Через помилку Миколу Боканя відправили на службу в Таганог, хоча виклик було адресовано іншому батуринському хлопцю із схожим прізвищем.

З 1894 до 1902 року М.Ф. Бокань служить у крамницях Таганрога, Новоросійська, Одеси. Проживання у великих містах значно вплинуло на світогляд хлопця. Морські простори, порти з десятками суден, подорож на пароплаві... А в Одесі знайомиться з роботою театру: три місяці служить там помічником ревізтора. У цей час юнак знайомиться з світоглядними позиціями Льва Толстого та інших письменників. Це відіграло вирішальну роль у житті майбутнього фотографа та сформувало його ціннісні орієнтири: «Мене відвернуло від міського життя. Мені не сподобалося міське життя тим, що побудоване все на штучному відношенні один до одного». Микола Бокань повернувся до Батурина.

Найперша його мета – це самоосвіта. На думку Миколи Федоровича, вона завжди була і буде дієвим засобом звіль-

нення особистості від залежності. Тож він багато читав. Зібрав чималу бібліотеку. Відомо, що під час арешту у 1937 р. у нього було вилучено 63 книги. Згодом їх було знищено. І зараз можна лише здогадуватися про склад цієї книгозбірні. Відомо, зокрема, що Микола Бокань захоплювався «Кругом читання» Л. Толстого та часто брав звідти цитати мислителів для текстового оформлення своїх світлин. Книжки зі своєї бібліотеки пропонував читати і односельцям. Можна сказати, що на початку ХХ ст. він був просвітиком-одинаком ще до утворення у Батурині громадських просвітицьких організацій.

Щодо морально-філософських поглядів фотографа, то він сам називав себе ідеалістом. Тобто визнавав перевагу духовного над матеріальним, скромність у побуті, важливість фізичної праці у власному господарстві, неприйняття насильницьких дій. Підтримував анархістське вчення. Не визнавав владу держави і церкви над особистістю.

Більшість батуринців на початку ХХ ст. вели власне сільське господарство. Але повернувшись у рідні місця, займатися цим «по шаблону» Микола Бокань не бажав. Не бачив від цього користі для оточуючих. Тоді ж вивчає справу фотографування. Заробляє цим на життя. Великий інтерес нині викликає серія фотолістовок Миколи Боканя «Види Батурина», для яких автор відзняв місцеві краєвиди.

У 1905 р. Микола Бокань одружився з батуринською козачкою Вассою Трохимівною Сахно. У родині народилось шестеро синів та одна донька.

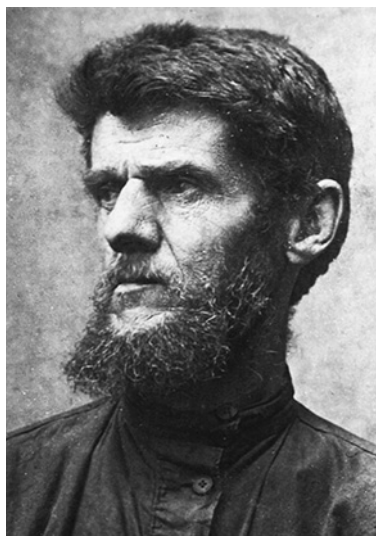
Під час Першої світової війни М. Боканя мобілізували, він був фотографом на румунському фронті, робив знімки солдатів та офіцерів. У 1917 р. за віком відпущений додому. У Батурині Бокань застав продовільчу кризу, брав участь у закупівлі хліба для місцевого насе-

лення. Але придбане зерно не було доставлене у Батурина, його спалили на залізничній станції Доч. У 1920-х роках Микола Бокань пережив тяжкі часи боротьби з бідністю. У пошуках заробітку намагався влаштуватися з родиною у Києві та Одесі, але невдало. У літній період 1924–1925 рр. сім'я Боканів проживала у дощатому балагані на хуторі Шовковиці, поблизу батуринських літніх військових таборів. Микола Федорович багато фотографував життя військових.

Врешті, вдале замовлення допомогло повернутися у Батурина і збудувати там власне житло.

Далі життя родини фотографа набирав трагізму. У голодні 1932–1933 рр. Бокані, як і інші батуринські родини зіткнулися з недоїданням. По дорозі з роботи на колгоспному полі від голоду помер син Миколи Боканя, Костянтин. Ці трагічні моменти фотограф фіксує на своїх світлинах. Поглиблюються конфлікти у відносинах з іншими дітьми, які, намагаючись пристосуватися до радянської дійсності, вибрали життєві шляхи, лояльні до більшовицької влади.

Дедалі загострювалися й ідеологічні протиріччя з тоталітарним комуністичним режимом, який не терпів інакомислення. Врешті, це протистояння закінчилося арештом М.Ф. Боканя та його сина Бориса, теж фотографа, батуринським райвідділом НКВС у жовтні 1937 р. За вироком Спецколегії чернігівського обласного суду, за проведення антирадянської агітації Микола Бокань був засуджений до 8 років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах. Своєї вини підсудний не визнавав. Помер, відбуваючи покарання, 14 квітня 1942 р. у Ягринтабі (Росія). Реабілітований висновком заступника генерального прокурора України у січні 1993 р.

Микола Бокань. Фото 1931 р.
Зберігається у слідчій справі М. Боканя
(ГДА СБ України (м. Київ),
ф. 6, спр. 75489-фк, т. 2).

Початок на стор. 4

тві повітового з'їзду, який відбувся 12–13 червня 1919 р. в Конотопі при відділі охорони здоров'я. На ньому були присутні і представники Батуринської медичної дільниці: лікар Л.М. Окерблом та фельдшер села Красного Г.З. Пучковський.

Батуринська лікарня на час приходу Л.М. Окерблома працювала в якості приймального покою на 4 ліжка, поступово розширюючись. З початком проведення операцій на очах кількість ліжок збільшилася до шести. Поряд з лікарем Л.М. Окербломом працювали досвідчені фельдшери: з 1876 р. – Гаврило Шамрай, з 1879 р. – Трохим Порскал, з 1883 р. – Степан Шамрай. Навпевно, саме це сприяло тому, що в 1894 р. в Батуринській дільни-

ці було виконано 885 операцій при тому, що в Конотопській – 629, Красно-Колядинській – 395, в Конотопській земській лікарні – 369. Розуміючи переваги стаціонарного лікування хворих, лікар Л.М. Окерблом відразу перейнявся проблемами старих приміщень лікарні, задіяних ще за часів останнього гетьмана України К.Г. Розумовського.

До Батуринської медичної дільниці входили: містечко Батурина, села Обмачево, Пальчики, Митченки, Красне і хутори Матіївка, Обирки, Кучугуровський, Лопатин, Сміловщина, Мезин, Мости, Дробці, Мізів, Милаївський, Мельників, частина Пустої Греблі і Гороховки, Шовковиця, Монастирський, Мала Осіч, Велика Осіч, Бесіків, Карлашів, Фабрична Слобідка, Веселий, Карпенків, Чупринин, Дубровка, Пирогова, Тулушині і Кали-

нівка. Загальна кількість населення дільниці у 1911 р. становила 24517 осіб, її обслуговував один лікар і вона була найбільшою з дільниць повіту.

На початку ХХ ст. в Батуринській медичній дільниці продовжували працювати: лікар Леонід Митрофанович Окерблом, фельдшер Трохим Леонідович Порскал. Фельдшерськими пунктами в селах медичної дільниці завідували: фельдшер П.М. Карпець в с. Обмачево, фельдшер М.О. Баглай працював в с. Митченки, фельдшер Ермоленко в с. Красне; фельдшер І.А. Сущенко в с. Пальчики.

На превеликий жаль, досі не знайдено документів про причину та дату смерті Леоніда Митрофановича. Минувло більше 100 років, як його не стало, але його земляки пам'ятають славного лікаря Батурина.

«НЕВГАМОВНИЙ КАРНАБЕД»

**Тетяна
ОКСІНЬ**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Андрій Карнабед – кандидат архітектури, член-кореспондент Української академії архітектури, член спілки архітекторів України, голова Благодійного фонду наукових досліджень історичного середовища, член Головної ради та Чернігівської обласної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, голова міської ради. Як же життя цієї непересічної особистості поєдналося з Батурином?

Андрій Антонович народився 14 жовтня 1927 р. у с. Рогізки Сновського району Чернігівської області. У 1930 р. разом з батьками переїхав до м. Чернігова. Після закінчення школи вступив до Київського технікуму житлово-цивільного будівництва на архітектурне відділення. У 1954 р. Андрій Карнабед закінчив з відзнакою архітектурний факультет Київського інженерно-будівельного інституту.

Із 1954 р. Андрій Антонович брав активну участь у архітектурному житті Чернігівщини, зокрема у відновленні та реставрації архітектурних пам'яток. Він – автор і співавтор понад 300 проєктів будівництва та реставрації. У науковому доробку дослідника понад 500 статей, нарисів, книг. За його участі проходили роботи у П'ятиницькій,

Катерининській, Іллінській церквах, Троїцькому, Борисоглібському та Спасо-Преображенському соборах, Будинку полкової канцелярії, Колегіуму в Чернігові тощо. Також архітектор досліджував та реставрував пам'ятки історії та архітектури у Новгороді-Сіверському, Ніжині, Прилуках, Седневі.

Повз увагу захисника старовини не пройшла і реставрація єдиного збереженого гетьманського палацу – палацу Кирила Розумовського. У 1955 р. А. Карнабед від відділу у справах архітектури при Чернігівському облвиконкомі увійшов до складу експертної групи, яка прибула до Батурина, щоб обстежити гетьманський палац.

З дитячих років А. Карнабед захоплювався живописом. Не маючи фахової художньої освіти, він створив значну кількість різноманітних за жанрами художніх творів у техніці акварелі, пастелі, гуаші, вугілля та олівців. Провідне місце в його художній творчості належить пейзажу (переважно архітектурному). Зрозуміло, що і гетьманський палац архітектору-художнику заохотилося зберегти не лише у своєму серці, а й на полотні. У 2006 р. зібрання Національного заповідника «Гетьманська столиця» поповнилося аквареллю Андрія Карнабеда «Палац К.Г. Розумовського», 1954 р. (Інв. № Кв-8-5492/Р-6-2671). Побачити картину можна в експозиції палацу гетьмана України Кирила Розумовського.

За невгамовну вдачу, послідовність у збереженні пам'яток колеги називали А. Карнабеда і «Невгамовний Карнабед», і «Дон Кіхот Чернігівщини». А його життєве кредо досі залишається актуальним: «Краще зберегти од-

*Палац К.Г. Розумовського.
А. Карнабед, 1954 р.*

*Із зібрання Національного заповідника
«Гетьманська столиця».*

ну пам'ятку, ніж захистити одну дисертацію». Помер А. Карнабед на 78 році життя 29 березня 2005 р., похований у Чернігові.

ОБРАЗ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ

**АНАСТАСІЯ
ОЛІНИК**

молодший науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Завдяки своїй доступності та зрозумілій мові історичний роман дозволяє історичній інформації ставати більш популярною серед громадськості. Проте одночасно й створює суб'єктивне уявлення про певні історичні події та постаті. На це впливають як особисте ставлення автора, його досвід та заглибленість в певну тематику, так і історичне тло, на якому створюється історичний роман. Кожен історичний період має власну ідеологію, тому створює особливий образ для певного історичного діяча чи події. У даній статті ми проаналізуємо характеристики, якими наділяли українського гетьмана К. Розумовського в історичних романах радянського періоду та доби незалежності України,

на прикладі романів М. Лазорського «Гетьман Кирило Розумовський» та Т. Литовченка «Пустоцітві»).

У романі «Гетьман Кирило Розумовський» (1961 р.) М. Лазорський значну увагу приділяє дитинству К. Розумовського, опису його життя в рідному селі Лемешах, переживанням хлопчика та його думкам, розкриває його захоплення життям роззаків та прагнення опинитися у їхніх лавах. Проте автор не заглиблюється у період юності головного героя. Такі важливі події, як подорож до Петербурга, закордонна освітня подорож, призначення президентом Академії наук та одруження згадуються доволі поверхнево.

Детально описане обрання К. Розумовського на гетьманство, яке супроводжувалося критикою серед населення Гетьманщини. «Хоч поганенький, а все ж гетьман...» – саме такими словами зустрічали новообраного гетьмана на його Батьківщині. Також велику увагу М. Лазорський приділив захопленню гетьмана колекціонуванням картин, книг, порцеляни та прагненню К. Розумовського до вишуканого життя, його любові до балів і званих вечорів тощо.

Як керманіч К. Розумовський зображений доволі м'яким, він постійно знаходиться під впливом козацької старшини та імператорського двору водночас. Гетьман не докладав особливих зусиль для покращення життя в Гетьманщині, сподіваючись, що все це зробить імператриця, яка дуже поблажливо ставилася до української держави. Проте заглибившись у внутрішні справи держави гетьман «із жажливою гіркотою побачив неправду... Петербург жде слухної години зарізати Гетьманщину: добре бачу, що тут робиться». Це стало важливим переломним моментом у відображенні постаті гетьмана, адже з цього моменту очільник держави вже не наївний молодик, а досвідчений правитель, який чітко розмежує дві держави – Московію та Гетьманщину: «не однакові ми люди з москалями: ні вірою, ні мовою, ні історією». Проте автор зберігає деяку невпевненість в постаті гетьмана та неможливість протистояти Російській імперії у скрутний момент, такий як, наприклад, ліквідація Гетьманщини у 1764 р. У той же час К. Розумовський зберігає спокій на тлі загального невдоволення в козацьких та старшинських колах. При тому втрата гетьманства у творі описується як загальна трагедія українського народу.

Початок на стор. 6

Роман «Пустоцвіт» (2012 р.) Тимура та Олени Литовченків детально ілюструє вже юнацькі роки К. Розумовського, його перший приїзд до Петербурга, навчання та закордонну подорож. У даному творі важливу роль відіграє постать Г. Теплова, який завжди був поруч з головним героєм. Також «червоною ниткою» у творі висвітлені захоплення К. Розумовського балами, урочистостями та прийомами, які в подальшому матимуть негативні наслідки.

Обтяжливою обставиною для К. Розумовського стало його обрання на пост президента Петербурзької академії наук: «тільки вчора його буття складалося суцільно з балів, маскарадів, картярства, театрів... сьогодні він в Академії наук вислуховує нудотні звіти й розбирається в брудних плітках учених».

Автори показують, що обрання на гетьманство було для К. Розумовського грою. Він сприйняв цю подію як можливість насолодитися придворним життям та перенести традиції пишних урочистостей до української держави «наслідуючи Санкт-Петербургу, К. Розумовський влаштовував бали, маскаради, дивовижні феєрверки, привчаючи місцеве населення жити зі столичним розмахом». Реформам та політичній діяльності гетьмана у творі увага не приділена, проте тут гарно проілюстровано палацові інтриги. Головною людиною, яка дійсно займалася важливими державними справами, автори вважають Г. Теплова, який «постійно висував нові ідеї й проекти, просив, благав, вимагав, щоб гетьман зайнявся насущними проблемами своєї держави, ...посилаючись на зайнятість, Кирило Григорович відкладав розгляд його ідей і пропозицій».

Головною причиною скасування Гетьманщини Катериною II автори називають велике марнотратство гетьмана та невміння керувати державою «показанні непорядки в Малороссийском народе».

Отже, у художніх творах, останній з яких виїшов на 21-му році незалежності України, виразно простежуються стандартні штампи, які закріпилися за постаттю К. Розумовського як людини, яка була нездатною керувати державою й дала українському народу марну надію. Важливо відмітити, що в обох творах автори уникають деталізації позитивних зрушень в Україні за часів гетьмана, а гіперболізують саме негативні сторони. Проте автори детально описують почуття, думки та переживання українського гетьмана, що допомагає читачу краще осмислити його постать, але водночас варто пам'ятати що історичний роман – це художня інтерпретація історичної дійсності, яка має низку вигадок та домислів.

Воскова фігура гетьмана Кирила Розумовського. 2019 рік. З колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця».

ПОЦІНОВУВАЧ ШАХОВОЇ ГРИ

**НАТАЛІЯ
ПІЛЬТЯЙ**

науковий
співробітник
НКЗ «Гетьманська
столиця»

Здавалося б, що може бути спільного в гетьмана Кирила Розумовського, військового капітана та статсдама? А відповідь проста – це гра в шахи.

Одним із цікавих аспектів життя Кирила Розумовського є його суто людські уподобання, захоплення та смаки. Не секрет, що Кирило Григорович мав пристрасть до азартних ігор. Однією з розваг була гра у трик-трак, партнерами в якій були особистий бібліотекар Адам та лікар Хома Дусик.

Кирило Розумовський був поціновувачем і шахової гри. У домашньому архіві князя Михайла Воронцова, відомого державного діяча та дипломата епохи Єлизавети Петрівни, збереглося чимало листів, в яких йдеться про деякі уподобання та захоплення гетьмана. Так, в одному з листів за 1757 р. Михайла Іларіоновича до Кирила Григоровича йшлося: «Ведая, сколь ваше сиятельство жалуете шахматную игру, при семь посылаю сделанные об оной игре Французкие вирши...»

Про цікавий випадок, пов'язаний з шаховою грою гетьмана, згадує військовий історик Модест Богданович у своїх «Розповідях...» (1883 р.). Одного разу Кирило Розумовському заманулося грати «в шах и мат»; суперником по грі був військовий капітан, який «ведет игру стро-

го, не спускает ему ничего, не поддается, и даже выиграл у него 2 партии, крайне этому обрадовался. И сказал граф, что будем всякий день вместе играть. Это продолжалось несколько времени».

Відомий історик Дмитро Бантиш-Каменський у своїй праці «Історія Малої Росії» (1830), описує ще один інцидент з шахами, що стався у Кирила Розумовського з офіцером, який щодня у нього обідав. Одного разу офіцер затримався після трапези щоб подивитися, як грає у шахи Кирило Григорович. У ході гри останній допустився помилки, на яку різко відреагував гість і зробив зауваження: «якби Ваша величність пішли інакше – гра була б Ваша».

Дозволимо собі висловити припущення, що і Катерина Розумовська, статсдама та дружина гетьмана також була знайома з цією грою. Адже у «Выписке из дела об имениях» Катерини Іванівни згадуються «шахматы и въ табакерке игрушки костяные» і «две тавлеи, большие и малые» (тавляе – дошка для гри в шахи чи шашки).

Таким чином, до повсякденного життя з його різноманітністю та неоднозначністю Кирило Розумовський вносив свої уподобання і захоплення. Ця мудра гра поєднує в собі елементи мистецтва та науки, і поєднує вільний злет думки з твердою логікою розрахунку.

Шахи. Майстер Йосип Дудін. 1760–1770 рр.

Продовжуємо публікувати роботи переможців «РозумФЕСТу-2021». У цьому номері пропонуємо нашим читачам оповідання Даші Дробязко, учениці 5 класу Батурицької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів імені Григора Орлика, яка зайняла І місце у номінації «Слово» у молодшій віковій категорії.

ПОДОРОЖ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО В ХХІ СТОЛІТТЯ

Одного дня до нас в сучасність перенісся гетьман Кирило Розумовський. Спочатку він зовсім нічого не розумів: чому всі закривають обличчя масками? Кирило Розумовський довго думав, що з ним сталося й де він знаходиться. Деякі люди почали підходити й фотографуватися з ним. Та навіть питали, як він зробив такий реалістичний образ. Кирило Розумовський дуже хвилювався тож відповідав: «Я справжній гетьман!»

Гість з минулого допитувався людей, де його славетне місто та розкішний палац. На що йому відповіли:

– Це і є Батурин, гетьманська столиця, а щоб знайти палац просто зайдіть на телефоні в «Карти» і все зрозумієте.

Після такої відповіді гетьман відразу ж спитав:

– А що таке те-ле-фон?

Люди сміялися та просили не жартувати. Деякі добрі молодики почали пояснювати: «Раніше ви користувалися паперовими картами, посилали гінців, а зараз це все в такому пристрої». Кирило Розумовський ніяк не міг зрозуміти: «Як в такій маленькій коробчині вміщуються гінці та карти»? Молодики посміялися та й пішли собі, а Кирило Розумовський залишився один в сучасному місті.

Все-таки якийсь чоловік підвів Кирила в (його) палац. Але перед цим його ще потрібно було всадити в «дивну машину». Так називав гетьман звичайний автомобіль, бо звук їздити на каретах. А коли його вже всадили та водій завів мотор, наш гість не на жарт злякався й почав сильно

панікувати. Чоловік його заспокоїв, мовляв: «В 2021 таке чудо є майже в усіх». Кирило Розумовський вже зовсім заплутався: «Як це в 2021? Я ж просто сидів в себе в палаці в 1802 році!»

Водій не міг підібрати слів і подумав: «Може, якийсь божевільний?» і поїхав собі додому, а гетьман пішов у свої володіння. Але біля воріт його зупинила касир й попрохала надягнути маску та купити квиток. Гетьман, врешті зрозумівши, що все-таки опинився у майбутньому, сказав:

– Вибачте, а навіщо надягати маску та скільки коштує квиток?.

Касир пояснює:

– У зв'язку з коронавірусом прошу надягати маску, а квиток коштує 20 гривень.

Кирило перепитав:

– А що таке гривня та коронавірус?

Касир посміялася:

– Дуже гарний жарт про гривню!!! А коронавірус – це страшна хвороба, яка охопила увесь світ. А я бачу ви великий прихильник Кирила Розумовського?

Гість з минулого озвучив:

– Я справді не знаю що таке гривня, і я справжній ГЕТЬМАН, який живе в цьому палаці. Поясніть мені будь ласка, хто ви й що таке гривня?

На що касир відповіла:

– Я – працівниця Національного заповідника «Гетьманська столиця», а гривня – це грошова валюта в Україні. А ще столиця тепер не Батурин, а Київ.

Гетьман спитав:

– Ви не могли б пропустити мене безкоштовно хоча б у двір?

Він дуже розгнівався коли працівник сказала, що ні в якому разі не може цього зробити. Та після цього злий володар Батурина вирішив влаштуватися на роботу.

Якщо вже сказав то зробив, гетьман справді пішов на роботу. Але спочатку вирішив спитати у перехожих:

– Ким можна попрацювати?

Якась жіночка сказала:

– У вас такий ефектний образ, вам потрібно бути аніматором. Із вами будуть фотографуватися й

платити щонайменше 50 грн. У вас будуть гроші, а у людей – фото з гетьманом.

Майбутній аніматор дякував за гарну пораду і став на свою нову роботу. У цей день заробив не мало грошей, 1500 грн. На ці гроші він поїхав в готель й там задав клопоту. Йому запропонували номер на одну ніч за 250 грн. Гетьман погодився і його провели. А через декілька хвилин вже бігли до його номеру. Тому що нашому гостю не відомо що таке телевизор, унітаз, кран та таке інше. Коли вже провели екскурсію по його номеру і все пояснили Кирило Розумовський сказав що буде спати.

Настав ранок. Кирило Розумовському принесли сніданок бюргер, піцу, кока-колу. Перед тим як вжити це він спитав: «Що це, воно смачне, як воно зветься»? Офіціант відповів: «Це ваш сніданок, бюргер, піца та кока-кола». Гетьман спробував не звичайну їжу найбільше йому сподобалася вода з бульбашками. Потім він віддичав офіціанту та почав збиратися на роботу.

В цей день йому пощастило більше тому що була субота. В Батурин приїхало чимало туристів. Тож і грошей було більше. День пройшов без проблем Кирило заробив 3000 грн. І так само поїхав у готель. Заплатив за той самий номер. Його провели, він вже знав більше ніж перший раз та все одно панікував. Почав довго думати, як він потрапив у майбутнє і як повернутися назад. Спав не багато, 4 години. Гостю принесли сніданок: яєчно з беконом та стакан молока. Кирило спробував та сказав: «У вас не таке молоко, не справжнє, не домашнє, де ви його взяли»? Офіціант відповів: «Це звичайне молоко... може й не таке як було раніше». Гетьман зібрав речі та поїхав з готелю.

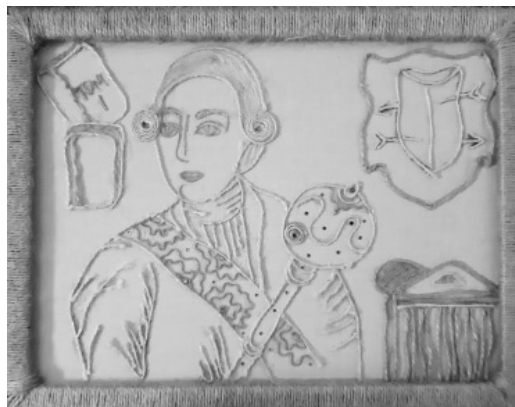
Аж ось раптом опинився вдома у своєму палаці у 1802 році.

Ось так гетьман за рік до смерті побував у сучасності.

І місце у номінації «Декоративно-прикладне мистецтво», молодшої вікової категорії «Троянди біля наладу Розумовського». Дарія Карась, учениця 2 класу Конопотської дитячої художньої школи. 2021 р.

ІІ місце у номінації «Декоративно-прикладне мистецтво», молодшої вікової категорії «Жива ниточка історії. Кирило Розумовський». Катерина Кербут, учениця 5 класу Батурицької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів імені Григора Орлика. 2021 р.

Науково-популярна газета «Слово «Гетьманської столиці»

Засновник і видавець: Батурицький державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»
Свідощтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
№ ЧГ 352-08 від 28.07.2006 р.

Адреса редакції: вул. Гетьманська, 74, м. Батурин Чернігівської обл., 16512, Україна
E-mail: baturin.capital@ukr.net, веб-сайт: <http://www.baturin-capital.gov.ua>
тел./факс: +380-4635-48437, тел. +380-4635-48013
Обсяг – 1,0 друк. арк.

Газета віддрукована у видавництві ПП Лисенко М.М.
(вул. Шевченка, 20, м. Ніжин Чернігівської обл., 16600)

Тираж 1000 прим. Зам. № 1960.

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів)
За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори)

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Редакційна колегія

Кіяшко Любов Григорівна
(редактор)
Саєнко Наталія Анатоліївна
(відповідальний секретар)
Зозуля Сергій Юрійович
Огієвська Руслана Іванівна
Новік Оксана Андріївна

Редакція запрошує до співпраці професійних науковців, краєзнавців-аматорів, шанувальників історії